

Oponentský posudek

Běloruská rolnicko-dělnická hramada

Alena Ivanova

Magisterská diplomová práce FHS UK, Praha 2007

Vysvětlit účinnost agitace a masové mobilizace v moderní společnosti představuje jeden z nejzajímavějších, i když zároveň výkladově nejobtížnějších úkolů soudobých sociálních věd. Předložená diplomová práce se zabývá problematikou, která je v českém akademickém prostředí zatím málo známa – národní a sociální agitací běloruských levicových aktivistů ve východních oblastech meziválečného Polska (tedy v západní části dnešního Běloruska). Činnost běloruské rolnicko-dělnické hramady představuje důležitou epizodu v utváření moderního běloruského národa: v jejím nenadálém růstu, požadavcích a formách její činnosti se totiž protly všechny důležité tendence vývoje běloruské společnosti – tíživá sociální situace, diferenciací rolnictva a emancipace inteligence, rozvíjející se komunikační struktury, vazby k národní emancipaci v sovětském Bělorusku atd.

Za hlavní přednost práce lze považovat skutečnost, že se autorce podařilo přesvědčivě ukázat velmi těsnou *vazbu* mezi *národní* a *sociální* emancipací. Přitom nezůstala jen u konstatování, že v průběhu agitace docházelo k prolínání těchto motivů, nýbrž pokusila se naznačit jejich vnitřní souvislost – nejpřesvědčivěji působí její výklad tam, kde prioritu sociálních požadavků (viz např. s. 77) ukazuje jako motivační základ národní agitace (s. 79-84). Její práce tak přispívá k podepření teze, že národní hesla nebyla jen invencí nacionalistů, vyzarujících své návrhy do volně formovatelného prostoru vztahů mezi lidmi, nýbrž představovala důležitý nástroj pro artikulaci svou povahou sociálních problémů. Tím se dle mého soudu autorce podařilo postihnout jeden z důležitých rysů národních hnutí, v nichž sociální otázka nebyla pouhým ideologickým doplňkem, nýbrž základním kamenem jejich rozvoje.

Zároveň je třeba vyzvednout *komplexnost* ve vylíčení agitačních strategií a masové mobilizace. Autorka prokázala svou vysokou citlivost vůči různým formám integrace lidí do hodnotového společenství – kromě běžných způsobů (noviny, knihovny, hromadné mítinky a politická shromáždění, přednášky, večírky, ochotnické divadlo atd.) zde postihla řadu dalších

vazeb, jejichž účinnost jistě nebyla zanedbatelná – satirický časopis (s. 112), Společnost pro běloruskou školu (s. 118), podporu družstevnictví (s. 122), poskytování výhodných úvěrů (s. 115), zakládání lidových milic (s. 121nn.) atd. Zařazením těchto prvků do výkladu – a jejich propojením s tíživou sociální situací obyvatelstva – se autorce dle mého soudu podařilo přesvědčivě vylíčit úspěšnost masové mobilizace a obrovský vliv Hramady na lokální úrovni, kde, jak se zdá, tato organizace po jistou dobu působila jako svébytná mocenská struktura.

Velmi důležitým prvkem výkladu se stala symbolická vazba lidí na poměry v Sovětském svazu. Autorka rekonstruovala vazby ke komunistickému hnutí a potažmo Sovětskému svazu jak na úrovni programové (sebeurčení, odzbrojení, amnestie pro politické vězně, eliminace nezaměstnanosti, zdanění bohatých, spojenectví se Sovětským svazem) tak organizační. V průběhu působení Hramady se tyto vazby posilovaly natolik, že získaly symbolicky demonstrativní ráz v podobě požadavků na připojení k Sovětskému svazu (s. 82), přijetí rudé vlajky a hymny BSSR za symboly hnutí (s. 88), pozitivního zpravodajství o úspěších socialismu v BSSR (s. 111) atd. Tento ideologický vývoj hnutí (směrem ke komunistickému programu) by nicméně bylo možno výkladově hlouběji propojit se skutečnostmi, které do tohoto obrazu ne zcela zapadají: zmínit lze zejména velmi silný religiózní prvek v hnutí, přítomný nejen na úrovni lidové podpory, ale i ve vedení Hramady (s. 96, s. 122). Že i kněží v této době mohli tíhnout k radikálnímu socialismu a dokonce ke komunismu, vyžaduje dle mého názoru bližší vysvětlení.

Určité rozpaky budí hodnotové založení práce. Autorka se zřejmě opřela o běloruské narativy, stavějící pomyslnou hráz vůči polským či ruským nárokům na Bělorusko. V předložené práci se tak stalo zejména tam, kde (a) autorka líčí vztah polského státu ke svým východním územím (záp. Bělorusko představovalo jen „surovinový dodatek centrálních regionů Polska“ a jeho rozvoj tak byl cíleně omezen, s. 35; hospodářská politika Polska měla „kolonizační povahu“, s. 46, dále s. 4, 134, 136 aj.), kde (b), byť nepřímou, komentuje oprávněnost polských nároků na území dnešního Běloruska („mýtus o kresach wschodnich“, s. 48n.) anebo (c) interpretuje sovětské snahy o vliv v oblasti (sovětská politika byla podle autorky vedena jen úsilím „zamezit dosažení skutečné nezávislosti Běloruska“, s. 68). Nemá samozřejmě smysl vytýkat hodnotové založení práce jako takové (je přítomno v každé argumentaci); v předložené práci je problémem spíše jeho nedostatečná reflexe, ústící v drobné výkladové rozpory (viz např. pojetí sovětské politiky jako cíleného úsilí o „zamezení“ nezávislosti Běloruska, kontrastující s dalším výkladem, kde jsou sovětské snahy mnohem přesvědčivěji líčeny jako amalgám komunistického utopismu, propagandistické sebe prezentace, státních

zájmů a kompromisu s archaickým světem lidových představ). Větší citlivost by do budoucna rovněž zasluhoval kritický odstup od sledovaných pramenů: autorka v některých případech vzala za slovo prameny, které měly zjevně agitační ráz (viz např. Miatlův proslav v sejmu, s. 27), a přejímala jejich rétoriku (ožebračování, zachvacování, rabování rolnictva, zvláště polských úřadů atd.). Výkladu by pak jistě také napomohlo jeho začlenění do širšího vývojového rámce – zmínka o předválečné Běloruské socialistické hramadě, hlásící se k soc. dem. programu (1902-1907), by určitě zvýraznila atraktivnost tohoto hnutí v polovině 20. let.

Poslední bod je spíše návrhem do budoucna: autorka by se dle mého soudu mohla odvážněji propojit výkladovou linii s mikrohistorickým a historickoantropologickým přístupem (k němuž se v úvodu své práce nota bene sama hlásí, s. 8). Například by bylo možno rozšířit spektrum stížností obyvatelstva a sledovat, jaké vyústění měly v lokálním rámci, jak zapadaly do dominantních trendů (anebo jim protiřečily) atd. Autorka na některých místech pohled „zdola“ zaznamenala (s. 27, s. 30nn., 53 a dále), jeho plné zhodnocení však stojí teprve před ní. Rozhodne-li se A. Ivanova ve své intelektuální práci pokračovat, je určitě zapotřebí ji na této cestě podpořit.

Práci doporučuji k obhajobě. Navrhuji hodnocení: *výborně*.

PhDr. Michal P u l l m a n n , PhD.

Filozofická fakulta UK